

KATAKUZINÁRÓL, JERINA ÉS A DESPOTA KEDVENCÉRŐL, VALAMINT ANASZTÁZRÓL, A KÁPLÁN ROKONÁRÓL

MILAN R. SIMIĆ

1456. november 8-án a kora délutáni órákban Anasztáz, a káplán rokona bement Katakuzina és Ulrik hálósobájába, odament a széles ágyhoz, és levetkőzött. A sétából visszatérő Katakuzina, alighogy megnyitotta a súlyos ajtót, megérezte a fiatal férfiszagot.

– Ah, végre egy férfi, aki nem fél Ulrik kardjától! – mondta a suttogásnál alig hangosabban, egyáltalán nem zavarva meg az áhítatos csöndet, ami a hálósoba minden csücskét betöltötte.

Ki volt a káplán rokona, a Katakuzinát elbűvölő ifjú? Feltételezhető, hogy Anasztázzról sugárzott a szépség, és hogy nagyon okos is volt, hiszen – akkor alig huszonhat éves léte – az említett bölcsessége nélkül aligha maradt volna fenn róla a mese, hogy nagy nőcsábász volt, ám a legkevésbé sem dicsekvő!

Némely komoly források szerint Anasztáz nagyon ügyes kém is volt, amit nehezen lehet elhinni, de hát az ördög nem alszik. Mellesleg rokonához, a káplánhoz, Anasztáz egyenesen a Despota szolgálatából jött (nem tudni, milyenből!).

Möndjék még, hogy Anasztáz különösen élvezte a jó bort, de azt is, hogy jól bírta az italt. Mesélik, hogy jól ment neki a szerencsejáték meg a kereskedés is, és hogy nála jobban senki sem értett a gyógynövényekhez, de a lóhoz és a késhez sem! Azaz nála ügyesebben senki sem forgatta a kést, és senki sem tudta pontosabban eltalálni a ló korát és értékét!

Azután: hogy Anasztáz állandóan fáradtnak és álmosnak tűnt, akár-csak a régi korok mély gondolkodású írástudói, akik egész éjszaka a sorsot fürkészték, az égbolt csillagait szemlélve.

Persze, nehéz elhinni, hogy a fiatalember a legkülönfélébb dolgok, szenvedélyek vagy ügyességek iránt érdeklődött, de a róla fennmaradt, igaz, nem éppen megbízható és objektív adatok ezt bizonyítják!

Katakuzináról, aki látványos helyet kapott a történelemben, sokkal többet feljegyeztek. Jerina fiatalabb lánya 1439. április 20-án ment férjhez. A Cillei Krónika szerint Katakuzina az esküvő után is megmaradt pravoszláv vallásában, saját papja és káplánja volt . . .

A történet harmadik szereplője tehát II. Cillei Ulrik gróf, Katakuzina férje.

Kétségtelen adatok tanúskodnak róla, hogy Ulrik az ország leggazdagabb embere volt, aki még magának a magyar királynak is tekintélyes pénzüsszegeket adott kölcsön. A lelkiismeretes krónikások ugyanis feljegyezték: „Ulrik családja maga sem tudta, mennyi a birtoka Stájerországban és Horvátországban. A Cillei családnak szerteágazó rokoni kapcsolatai voltak a Jagellókkal, a Kotromanićokkal, a Garaiakkal, Ujlakiakkal, a gorikai grófokkal, sőt a királyi családdal is, ugyanis Zsigmond király 1408-ban Borbálát, Cillei Hermann gróf leányát vette feleségül.”

A történet szempontjából azonban Ulrik gazdagságánál sokkal fontosabb a Katakuzinához való viszonya. Házasságuk első évében még valamennyi figyelmet szentelt neki, de később teljesen elhanyagolta. A házastársi kötelezettségek iránti közönye nem is vezethetett jóra.

Fennmaradt a krónikákban, hogy Katakuzinának és Ulriknak két fia, Hermann és György, valamint egy leánya, Erzsébet született. Sajnos, tíz év leforgása alatt mindhárom gyermeküket elveszítették . . .¹

Katakuzinának tehát 1456. november 8-án, mint említettük, a kora délutáni órákban „felvirradt” (ahogy mondani szokás). De már a következő reggel Katakuzina valamilyen homályos előérzettel ébredt, s miután Anasztázzal ki tudja hanyadszor szerelmeskedett, így panaszkodott:

– Egy nagy kígyóról álmodtam, amelyik megmárt.

– Ha fájdalmas volt a kígyómarás, hozzád közeli fog meghalni – válaszolta a káplán álmos rokona, s minden módon Katakuzina kedvére igyekezvén lenni, ki tudja hanyadszor ráfonódott. Hatalmas markával megkereste az asszony duzzadó mellét. Hozzátette még:

– És soha többé ne kínozd a tested, soha . . .

Katakuzina, teljesen elmerülve a sajátságos kábulatban, nem is igen hallotta. Viszonozta a csókjait, s az akkor még szép arcáról eltűnt a sápadtság . . .

Olyan pillanatok voltak ezek, amikor a hálószoba áhítatos csendje visszahúzódott a vastag és hideg falakba, s átengedte a helyet a szerelmespár sóhajainak . . .

És már 1456. november 9-én Nándorfehérváron Hunyadi László és Cillei Ulrik heves vitatkozása közben kiröppentek a kardok, és II. Ulrik, nemzetségének utolsó sarja holtan rogyott össze.

A korábban gyakran imádkozó Katakuzinát ezután napokig nem látták a templomban.

– Nem mer a szentek elé kerülni a sátánfajzat – suttogták.

És mivel a káplán rokona folytatta veszélyes látogatásait Katakuzinánál, igen gyorsan terjedt a szóbeszéd az egyik legtekintélyesebb házból való szegyetelen özvegyről . . .

A despotai tekintélyt szegényítette meg Katakuzina, s ezen nem lehetett segíteni. Azonban nem csak ez volt Katakuzina gondja.

Éppen akkortájt egymást követték a szerencsétlenségek. Mindössze másfél hónappal férje halála után Katakuzina – „a boldogtalan asszony, akiben mindvégig idegent látott a környezete” – elveszítette az apját, fél évvel később pedig meghalt az anyja, Brankovics György átkozott Jerinája is.²

Már 1459 júniusában elveszett Katakuzina országának utolsó része is. „Zágrábi és varasdi birtokainak jövedelméből él, de hamarosan még borúsabb napok köszöntenek be. Megkezdí bizonyos javainak átengedését Frigyes császárnak, akitől pénzsegélyben részesül. Majd eladja Frigyes császárnak a városait: Koprivnicát, Medvedgrádot, Veliki és Mali Kalnikot, valamint Varasdót. 1460 végén egy küldötte, valamilyen szerzetes által arra kéri a dubrovnikiakat, engedjék meg, hogy a városukba jöjjön. A kérésének december 4-én eleget tesznek, de ő nem megy még oda. 1461-ben (állítólag 62 000 dukátért) eladja a többi horvátországi birtokát is bizonyos Jan Vitavc zsoldoskapitánynak, aki valamikor a férje szolgálatában állott. Végül Frigyes császár Katakuzinának ajándékozta a Gurkfeld kastélyt (Krško, Kranj).”

Azokban a hetekben, hónapokban, sőt években furcsán viselkedik. Maga is gyógynövényekkel foglalkozik, éjszakánként a csillagokat vizs-

gálja (vajon Anasztáz társaságában?), mind gyakrabban fordul a jó bor élvezetéhez . . .

Katakuzina utazgat, Dubrovnikba megy, majd egy ideig a Cormons melletti Friuliban, a Tagliamento bal partján, az Udinetől délnyugatra fekvő kastélyában él. Ez a Fehérvár valamikor a goriciai grófoké volt, tőlük vette meg Katakuzina István bátyjával közösen.

Egy napon Katakuzinát meghívta idősebb nővére, Mara, hogy menjen hozzá Jezsevóba, ahol együtt élnék le hátralevő éveiket. Mara mélyen vallásos volt, de megbocsátotta testvére méltatlan viselkedését, és sohasem említette annak szeretőjét . . .

Katakuzinát azonban Jezsevóban is anyagi gondok gyötrik. A szultán rendeletére bizonyos segílyt kellett volna kapnia, de sohasem fizették ki neki a megállapított összeget. Ezért úgy határozott, hogy eladja a fehérvári kastélyt, s ebben segítette a szultán is, aki ilyen értelemben a dubrovnikiaknak is írt. Az adásvételt bizonyos Simon nevű zsidónak kellett intéznie. A kastélyt Leonard grófnak, az előző tulajdonosnak kínálták fel . . .

A krónikások arról győznek meg bennünket, hogy Katakuzina mindenáron el akart menni Törökországból. A szultán ezt engedélyezte, s ő Goricába akart menni, a grófhoz, akit gyermekkorától ismert. Leveleiben hivatkozik annak jóságára, s arra kéri, hogy Goricában „hunyhassa le a szemét Isten kegyelmében”.

1481-ben azonban meghalt II. (Hódító) Mohamed szultán, s a trónon II. Bajazid követte, ami Katakuzina számára szebb napokat hozott. Ez azonban a Jerina és a despota kedvencéről szóló másik történet témája lehetne . . .

Katakuzina ott maradt a nővérénél, Maránál, és túl is élte azt. Az e világi tükrökből 1492 novembere előtt tűnik el az arcmása. A Stip és Sztrumica közötti Koncsában temetik el, a Sveti Stefan-templomban.³

Hát Anasztáz, a káplán rokona?

Egyes megbízhatatlan feljegyzések szerint Anasztáz még egy ideig a szeretője, Katakuzina árnyékában élt az 1456. november 8-ai szenvedélyes délután után is, amelyet együtt éltek meg Katakuzina hálószobájában.

Ezek az írások abban a hitben hagynak meg bennünket, hogy Anasztáz elkísérte Katakuzinát minden utazásán, továbbá hogy nem az a bizonyos

zsoldoskapitány, hanem éppen ő vásárolta meg Katakuzina tekintélyes birtokait!

Természetesen felvetődik a kérdés: kinek a számára vásárolta fel Anasztáz a birtokokat? Kinek? És honnan volt neki 62 000 dukátja, még ha olyannyira ügyes is volt a kereskedésben és a szerencsejátékban?!

Vagy talán Anasztáz mégiscsak kém volt, hiszen tudni való, hogy a kémekeket dukáttal fizették?!

Mások szerint, s ez sokkal hihetőbb, Anasztázt nem sokkal Ulrik halála után egyszerűen elítélték, s a legmélyebb börtönbe vetették, ahonnan nem került ki élve . . .

KARTAG Nándor fordítása

JEGYZETEK

- ¹ „György még a bölcsőben, Hermann pedig tizenkét éves korában halt meg. Erzsébetet (aki 1442 táján született) anyja pravoszláv vallásában nevelték, és már kétéves korában a goricaí grófok udvarába szánták. Az 1451 augusztusában Szendrő várában a György despota és Hunyadi János között megkötött szerződés értelmében a kis Erzsébet Hunyadi fiának, Mátyásnak a jegyese lett. A szerződés szerint Erzsébet megmaradhatott pravoszlávnak, saját papot kaphatott, az udvarhölgyeit pedig nagyapja, György és a nagybátyjai választhatták ki a számára. A házasságra azonban nem került sor, mert Erzsébet (Jelisaveta) 1455-ben meghalt . . .”
- ² Az országban az a hír terjedt el, hogy az átkozott Jerinát megmérgezték, a Rudnikon levő házból pedig, ahol Irén (Jerina) kilehelte a lelkét, Katakuzina nővére és bátyja a nagybátyjával együtt fejvesztve menekül.
- A halál tovább arat Katakuzina legközelebbjei között. Meghal a legfiatalabb testvére, Lázár is, a másik fivérét, Istvánt pedig megvakítva üldözik el Szendrőből . . .
- ³ A templomot Nikola Stanjević vajda építtette, s 1366-ban a Hilandar-kolostornak ajánlotta fel.